

Питання конфігурації сучасної держави загального добробуту¹ (ДЗД) у 21-му столітті є частиною більш загальної дискусії щодо ролі та місця ринку, держави та «громадянського суспільства» (як форми не державних спільних дій).

Одним з принципів «революційної теорії рейганоміки й тетчеризму²» було постійне намагання ставити під сумнів доцільність ДЗД. Декого хвилювало, що фінансовий тягар ДЗД буде тягнути економіку вниз. Дехто побоювався, що ДЗД спричинить негативний ефект на почуття власної відповідальності, інші – що ДЗД створює умови для ледачих і марнотратних громадян скористатися плодами праці сумлінно-працюючих громадян. Економічні аргументи посилили ерозію почуття соціальної солідарності, яке об'єднало громадян у всьому світі під час Другої світової війни, ерозію - що почалася через третину століття після закінчення війни. Навіть два десятка років після того, як доктрини рейганоміки та тетчеризму вкорінилися й вже після того як їх недоліки стали очевидними – дехто стверджує, що саме ДЗД призвела до Єврокризи³.

Ця стаття стверджує, що наведенні аргументи в переважній більшості є помилковими, та зміни в наших економічних системах навпаки збільшують важливість ДЗД. Далі у статті пояснюються деякі ключові елементи ДЗД 21 століття.

I. Базові принципи Держави Загального Добробуту

Для правильного розуміння принципів та філософії ДЗД, було б корисним її порівняння з «неоліберальною» чи ринково-орієнтовною державою.

Центральною економічною доктриною неолібералізму є те, що ринки⁴ є ефективними за природою (з деякими невеличкими типовими обмеженнями, як, наприклад, через вплив держави для забезпечення макроекономічної стабільності). Більш того, прибічники такого підходу вважають, що кожний (Парето -) ефективний результат може бути забезпечений вільною ринковою економікою з відповідним перерозподілом одноразовою виплатою [38]. Це твердження припускає, що можна розділити питання ефективності та розподілу, й таким чином завдання економістів – максимізувати «вихід» (тобто ВВП), залишивши питання розподілу для політичних процесів. Коли ці умови не виконуються, завдання економістів порадити уряду як зробити так, щоб вони почали виконуватись. Наприклад, для того щоб ринки були конкурентними, необхідно забезпечити ефективне виконання антимонопольного законодавства.

Звичайно, політики, що виступають проти ДЗД, не формулюють їх власну критику у такому ключі. Як правило, вони стверджують, що забезпечення соціальних гарантій державою знижує стимули працювати сумлінно та ефективно займатись підприємницькою діяльністю, наприклад через додаткові податки, які збираються для фінансування цих гарантій. Багато хто з політиків йдуть ще далі, кажучи що, ДЗД створює культуру

---

¹ Тут і далі: ДЗД – держава загального добробуту

² Прим. перекладача: мова йде про економічну «теорію пропозиції» - макроекономічну теорію, згідно з якою економічне зростання можна ефективно стимулювати за рахунок зниження бар'єрів для виробництва (пропозиції) товарів і послуг, тобто за рахунок зниження податків і зняття заборон, створюваних державним регулюванням. За припущення, в такому випадку споживач отримує більше товарів і послуг за меншою ціною.

³ Див. інтерв'ю Mario Draghi у Wall Stree Journal (Blackstone, Karnitschnig and Thomson, 2012) [5].

⁴ Прим. перекладача: мається на увазі «ринок» - як механізм розподілу товарів, ресурсів, благ тощо

утриманства, та безапеляційно стверджуючи що це змінює природу індивіда. Цей аргумент виходить за рамки стандартної економіки добробуту, яка вважає здібності фіксованими і даними. В економіці добробуту сказано, що індивіди вже сформовані. Це важлива теза, до якої коротко повернемо згодом.

Для порівняння, захисники ДЗД впевнені, що ринки не завжди ефективні; провали ринку можуть виникнути де завгодно та їх не так легко відкоригувати; та, як наслідок, від державних органів вимагається більш активна роль. Так, уряд повинен робити те, що він може зробити для того, щоб ринки працювали так як потрібно, так як написано у стандартних книжках з економіки. Для прикладу, необхідна справжня конкуренція та щоб фірми не експлуатували звичайних громадян через обманні практики та шахрайські дії.

Пізніше, в цій роботі ми коротко розповімо про теоретичні дослідження за останні 40 років, які допомогли нам зрозуміти ці поширені ринкові невдачі. Але політичні дебати були зосереджені на інших моментах: на недоліках ринків, які важко ігнорувати, що іноді мали руйнівний вплив на життя та добробут людей. Було очевидно, що ринки не забезпечують страхування від багатьох важливих ризиків, з якими стикаються окремі особи, таких як безробіття та пенсійне забезпечення. Ануїтети (ціні папери), які були доступні, є досить дорогими, і жоден з них не покривав важливі ризикові ситуації, такі як ризики інфляції. Відсутність цих ринків страхових послуг мають глибокі наслідки як для ефективності, так і для індивідуального добробуту. Дійсно, можна показати, що надання добре організованих програм для допомоги з безробіттям не тільки збільшує добробут, але й збільшує ВВП [53].

Так само багато людей мали неналежні житлові умови, страждали від голоду і не мали достатнього доступу до медицини. Доступ до цих основних потреб був оголошений основним правом людини згідно Загальної декларації прав людини 1948 року ООН. Незважаючи на те, що ці вимоги позбавлені розуміння щодо основних економічних прав людини, але існує заклик до специфічної рівності, зосереджуючись не тільки на доходах людей, але і на конкретних потребах [56]. Економісти можуть сперечатися, чому люди стикаються з цими конкретними негараздами - чи то внаслідок провалів ринку або поганих рішень індивідуума, або від невдач політичного процесу зробити необхідний перерозподіл, - але справа в тому, що ці негаразди є глибокими і поширеними.

Особливе занепокоєння викликають ті негаразди, з якими стикаються діти, що жодним чином не були результатом їх власного вибору чи поведінки. І знову було зрозуміло, що такі негаразди не лише створюють соціальну несправедливість, але також призводять до зниження ВВП - ці особи не використовують повністю свій потенціал.

Таким чином, створення ДЗД обумовлювалося явними невдачами в економіці та суспільстві, результати яких ставали соціально неприйнятними. Розвиток економічної теорії лише допоміг пояснити, чому ці невдачі слід було очікувати.

Прихильники ДЗД у двадцять першому столітті починають з припущення, що щось не працює, коли воно має негативний вплив першочергового порядку на суспільство, і що уряд може і повинен щось зробити з цими провалами та невдачами. Звичайні громадяни стикаються з проблемами, з якими їм важко впоратись самотужки. У США те, що вважалося базовим рівнем життя середнього класу, сьогодні є недосяжним для багатьох прошарків населення. Це питання настільки гостро стоїть, що тривалість життя великої частини населення фактично знижується [7, 8]. Звичайно, що ДЗД не може виправити всі недоліки та провали ринку, що стоять перед нашим суспільством, але прихильники ДЗД вважають, що така система здатна покращити ситуацію.

Традиційна ДЗД зосереджується на певному наборі "ринкових невдач", пов'язаних із нездатністю ринків допомогти людям впоратись з важливими труднощами, з якими вони стикаються, таких як забезпечення соціального захисту⁵ - наприклад, пенсійного страхування (ануїтетів) та страхування здоров'я⁶. Ринки також не забезпечили належного страхування від безробіття та інвалідності, і знову на допомогу прийшла ДЗД.

У певному сенсі існує паралель між державою загального добробуту та «державою розвитку» (developmental state). В останній стверджувалось, як було визначено, що ринки самі по собі часто не досягали успіху в структурних перетвореннях, які були потрібні, для того, щоб країни могли досягти своїх амбіцій у розвитку. Як і у випадку з ДЗД, обґрунтування втручання держави було частково обґрунтовано поширеними ринковими невдачами, як статичного, так і динамічного варіанту. «Держава розвитку» виправляла ці ринкові недоліки і відіграла роль каталізатора у сприянні структурним перетворенням. Вона допомагала змінити тип мислення⁷ - зрозуміти, що зміни можливі, і зрозуміти, що зміни базуються у наукових і технологічних практиках.

Прихильники ДЗД 21-го століття виходять за межі традиційної моделі ДЗД у шести критичних напрямках:

(а) *Ризики та інновації.* Стверджується, що недосконалість ринків та їх ризики можуть послабити здатність і бажання людей здійснювати ризиковані інвестиції, у тому числі в інновації. Таким чином, ДЗД не тільки призводить до кращих результатів у рамках звичайної статичної моделі, але й до більш динамічної та інноваційної економіки [44].

(б) *Країна як спільнота: соціальна солідарність.* Зазначимо, неолібералізм базується на дуже індивідуалістичних положеннях. ДЗД, однак, бере початок з зовсім інших положень. Подумайте про країну як про спільноту, як про велику сім'ю. В сім'ї піклуються один про одного. Це одна з найважливіших речей, яку роблять у сім'ї. Є солідарність між членами сім'ї. Багато прихильників ДЗД так само думають про суспільство: національна солідарність означає, що ті, хто може допомогти, піклуються про тих, кому менше пощастило. Принаймні, вони забезпечують певну форму соціального захисту.

Сім'ї (або спільноти) діють за зовсім іншими принципами, ніж ринки. Навіть якщо існує деяка взаємність, не існує чітко визначеного *quid pro quo* (послуга за послугу, плата за плату). Вважається, що етичні норми - регулятивні відносини, а не якась абстрактна цінова система. Цікаво, що ринок працює краще, коли ті, хто в ньому бере участь, керуються «сильними нормами», наприклад «обман» чи виконання контракту⁸. Коли ж стає дуже дорого виконувати контракти відповідно до закону, то ринки руйнуються через наявність великих «обманів». Закон, за суттю, розроблений частково для того, щоб підсилити норми та суворо покарати тих, хто занадто відходить від цих норм.

(с) *Ендогенні (внутрішньо системні) переваги.* Організація суспільства, включаючи правила економічної гри, впливає на природу особистості, його переконання, уподобання та поведінку. Справді, як було відзначено, що деякі критики ДЗД підкреслюють, що така модель може підірвати почуття індивідуальної відповідальності її бенефіціарів. Прихильники ДЗД роблять контраргумент: ДЗД заохочує соціальну

---

⁵ Таким чином, державу добробуту можна протиставити державі розвитку (developmental state), яка зосереджувалась на ролі уряду у сприянні розвитку (особливо в Східній Азії - див. [9]) та підприємницькій державі (entrepreneurial state) [22], яка зосереджувалася на ролі сприяння інноваціям.

⁶ У Сполучених Штатах, наприклад, Medicare надає медичне страхування для людей похилого віку. У Сполученому Королівстві Національна служба охорони здоров'я надає таке страхування більш широким групам громадян.

⁷ Скоріш за все автор говорить про рівень знань, які необхідні для здійснення структурних перетворень.

⁸ Прим. перекладача: йдеться про вплив категорії «довіра» на роботу економічної системи.

солідарність, змушуючи індивіда більше думати про спільноту, частиною якої він є, і таким чином покращуючи соціальну поведінку в безлічі інших способів. Неолібералізм заохочує егоїзм і призводить до поширених моральних зневажень, про що свідчить досвід банкірів напередодні Великої рецесії: готовність зробити майже все, що підвищує прибуток, доки з цим можна змиритися. Для банкірів, які викликали фінансову кризу, це означало, що в деяких випадках вони перетинали лінію законності – були масові шахрайства, численні випадки інсайдерської торгівлі та маніпулювання ринком, а також расова та етнічна дискримінація. Найчастіше це означало зловживання кредитними картами та хижацьке кредитування поза межею законності. Керівник Goldman Sachs навіть нарікав на новий набір норм: банкіри раніше прагнули бути гідними довіри, а тепер кожен з них - це новий стандарт застереження.

(d) *Соціальна справедливість.* ДЗД є важливою для досягнення соціальної справедливості, яка розуміється у широкому сенсі. Деякі дослідники [27] надають переконливу думку про те, що ми думаємо про соціальну справедливість коли обираємо універсальні правила для суспільства за завісою необізнаності щодо можливостей конкретних людей та стану їх життя. Але тут варто додати: і перед тим, як ми знаємо про ризики, з якими ймовірно їм доведеться мати справу. Зрозуміло, що якщо люди не схильні до ризику, і якщо не існує адекватного страхування від провалів ринку, то хочеться, щоб у суспільстві був забезпечений соціальний захист.⁹

(e) Підтримка впродовж життєвого циклу¹⁰. Раніше відзначалося, що існує вагомий аргументи на користь державної підтримки дітей, а особливо надання їм медичної допомоги та освіти. Є ще один набір аргументів на користь державного пенсійного страхування та медичного страхування. На протязі життя люди стикаються з багатьма іншими базовими потребами - наприклад, забезпечення належного житла. Неолібералізм просто припускав, що ринки забезпечують найбільш ефективний спосіб забезпечення цих життєво-важливих потреб, принаймні на базовому рівні. У деяких випадках, та в деяких країнах, та за деяких обставин - це може бути правдою. Але важливо підкреслити, що це може бути правдою не в будь-яких обставинах. У США широко розповсюджений приватний сектор охорони здоров'я переважно є набагато менш ефективним, ніж у європейських країн з більшою участю держави, та має гірші результати з більшими витратами. Австралійська система державних квотних програм студентського кредиту є набагато більш справедливою і ефективною, ніж американська приватна система кредитування студентів. Державна програма ануїтету соціального страхування в Америці є набагато ефективнішою, ніж будь-яка приватна програма ануїтету - з меншою часткою ресурсів, що йдуть у накладні витрати.

(f) Розподіл негараздів між поколіннями. Незалежно від того, як дехто бачить компроміси або взаємодоповнення між ДЗД та ринком, існують деякі види розподілу негараздів, які ринок не може вирішити, але держава здатна це зробити. Обмін труднощами між поколіннями є одним з таких випадків. Особи в межах одного покоління можуть об'єднувати свої негаразди, але неможливо, щоб людина уклала контракт з ким-небудь з покоління, яке ще не народилося. Проте суспільство в цілому може укласти такі соціальні контракти. І вони це роблять весь час. Деякі витрати на участь у Першій світовій війні та Другій світовій війні були понесені наступними поколіннями. Звичайно, соціальні витрати відбувалися під час війни. А сукупне споживання за цей період скоротилося. Але люди працездатного віку в той час, наприклад, могли б, тим не менш, скоротити їхнє споживання

---

⁹ Огляд ендогенних переваг показав які труднощі виникають для такого розуміння поняття «соціальної справедливості».

¹⁰ Розділ II детально розглядає ці питання з особливим акцентом на вплив на соціальну справедливість.

до мінімуму, тому що наступні покоління їм передавали певні блага. Добре продумані системи соціального захисту мають часткову структурування з метою полегшити подібний розподіл негараздів між поколіннями.

Провали ринку та провали держави

Дехто визнає численні провали ринку, про які вже йшла мова, та погоджується, що в принципі уряд здатен виправити їх. Але, як вони стверджують, невдачі уряду ще більші за своїм масштабом і не менш поширені, то ж на практиці державні інтервенції навряд чи виправлять ринкові невдачі.

Звичайно, існують численні докази невдач як уряду, так і ринку, не виділяючи одного і недооцінюючи іншого. Зрештою, якщо наша мета - створити справедливе суспільство, та якщо вірити, що колективним чином подолати неминучі ринкові невдачі - неможливо, то треба вірити в якусь форму держави добробуту. Щодо того, як далеко повинна йти держава і які її інструменти потрібно використовувати, залежить від обставин і можливостей держави. Найбільш ефективні суспільства (використовуючи практично будь-який вимір) створили добре функціонуючу державу; ці суспільства показали, що ДЗД може працювати. В інших суспільствах, можливо, ще немає подібних державних інститутів. Але слід зазначити, що в тих суспільствах, які досягли кращого функціонування соціальних механізмів, таких як країни Скандинавії, ринки також працюють краще. Це, мабуть, не випадково: добре функціонуюча ДЗД може сприяти функціонуванню ринку.

Різноманітні практики

Для ДЗД двадцять першого століття не існує ідеологічної прихильності до кращого способу вирішення проблем, з якими стикається держава. Незалежно від того, чи працює ДЗД через державне забезпечення або державне регулювання / втручання на ринках, це не важливо, якщо ДЗД є ефективною. В деяких обставинах еволюція ринку - іноді внаслідок стимулюючого впливу уряду - зменшує величину або змінює характер втручання держави у систему суспільного добробуту. Таким чином, сьогодні дехто може сказати, що ринки ануїтетів є кращими, ніж вони були на час створення програм пенсійного соціального страхування (у 1930-х для Сполучених Штатів). Хоча це вірно, вони все ще не забезпечують страхування від критичних ризиків, таких як інфляція, і приватний ринок все ще отримує більшу частину свого прибутку від використання невігластва споживачів або поведінкової ірраціональності, зокрема, через систематичну переоцінку ймовірності виникнення певних ризиків.

Якщо робити оцінку по всьому світу, то існують різні практики застосування ДЗД. Деякі країни зберегли ДЗД, при цьому деякі механізми було модернізовано або посилено, в залежності від того як вони визначають проблеми та можливості для їх вирішення. Вважається, що скандинавські країни мають класичну ДЗД; але, як не дивно, існує кілька країн, що розвиваються, як Намібія, Маврикій і Сейшели, які також мають певну форму ДЗД, адаптовану до їхнього суттєво нижчого рівня життя. Ці країни застосовують модель ДЗД для досягнення широкого кола соціальних цілей, включаючи економічне зростання. Та вони багато чого змогли досягти (бо мають показники, що значно вище середнього для Африки рівня), і багато хто в цих країнах приписують принаймні частину цього успіху своїй ДЗД. З іншого боку, деякі країни, включаючи США, мають значно обмежений соціальний захист, наприклад для чоловіків без дітей. Система соціальної безпеки для них - це лише заходи, щоб запобігти їх голодуванню, але сама система не призначена для того, щоб дати їм можливість жити з гідністю або дати їм можливість стати самодостатнім.

Існує багато інституцій, законів і програм, які формують ДЗД, та багато з них перетинаються з іншими інструментами, що застосовуються в інших моделях. Наприклад, у всіх моделях існують певні інвестиції в інфраструктуру, хоча у ДЗД більше зосереджують увагу на соціальних витратах з глибоким всебічним аналізом того, які бонуси для суспільства створюються; у ДЗД такі соціальні інвестиції значно більші. Тут я (Джозеф Стігліц) хочу зосередитися на тих аспектах ролі влади, які особливо пов'язані з ДЗД ХХІ століття.

Ця стаття починається з обговорення розвитку та еволюції ідей, особливо в економічній теорії, які вплинули (або повинні були вплинути) на думку про ДЗД. Далі йде обговорення деяких змін у світі, які також вплинули на еволюцію сучасної ДЗД. Наступним кроком є обговорення (розділ IV) принципів ДЗД двадцять першого століття, перш ніж звернутися до двох конкретних питань: держава ДЗД та її руйнація (розділ V) і якою американська ДЗД має бути у ХХІ столітті (розділ VI).

II. Зміни в ідеях і еволюція ДЗД

У світі відбувалися великі зміни, і в нашому розумінні світу - зміни, які вплинули на погляди щодо ДЗД.

Становлення ДЗД відбулось після Другої світової війни та посилення соціальної солідарності, з якою вона виникла. Це був період бурхливого економічного зростання як в Європі, так і в Америці, і це був період спільного процвітання. Добробут кожної соціальної групи зростав, але ті, хто «на дні», бачили, що їхні доходи зростають швидше, ніж доходи тих, що знаходились «на вершині».

Третина століття пізніше це відчуття солідарності по трохи почало знижуватися, і неолібералізм поступово тріумфував. Варто зазначити, що неолібералізм увійшов у моду не внаслідок провалу ДЗД. Безперечно проблеми існували: у США, наприклад, постраждали від інфляції, оскільки намагалися вести війну у В'єтнамі, не плативши нікому. І це невправне макроекономічне управління посилювалося шоками цін на нафту, які призвели до зростання цін, а в багатьох країнах - рецесіями, в інших - інфляцією, а в деяких - і стагфляцією. Але ці проблеми не були спричинені ДЗД, і відмова від політики ДЗД не була вирішенням вказаних проблем. Тим не менш, збіг обставин надавав можливість постійним критикам ДЗД просувати іншу модель, яка обіцяла більш швидке зростання - набагато швидкіше, що від нього мають виграти всі. Панувала ідея, що «пиріг» збільшиться настільки, що хоча б середній клас і нижня частина населення отримувала б відносно меншу його частку, але абсолютний розмір їхньої частини все ж таки збільшиться. Згодом виявилось, що реформи, що мали за основу економічну «теорію пропозиції», не виправдали себе: економіки країн стали зростати повільніше, а не швидше; нерівність стала навіть більшою, ніж та що «обіцяли», внаслідок чого у США доходи нижчих 90% населення в основному були у стагнації [43, 44]. ДЗД, ослаблена, але ще існуюча, пом'якшила наслідки таких викликів, особливо в Європі, але не змінила їх: нерівність зросла в більшості країн світу.

Розвиток економічної теорії

Іронія полягала в тому, що ця наївна віра у ринки зростала саме тоді, коли економісти починали розуміти межі ринкової ефективності, та чому ринкові невдачі були настільки поширеними. Презумпція Адама Сміта — те, що ринки ведуть економіку, наче «невидимою рукою», до суспільного благополуччя, була переглянута. Перша Теорема Добробуту, що кожна конкурентна ринкова економіка була ефективною, була базовою. Економісти завжди

розуміли, що ринки часто не є конкурентними; вони також розуміли, що коли є зовнішні ефекти, вони не будуть ефективними. У роботах Грінвальд і Стігліц [17, 18] показали, що навіть конкурентна економіка майже завжди були неефективними, доки була недосконалість (асиметрія) інформації та ринки з недосконалою конкуренцією, тобто завжди¹¹. Це були поширені провали ринку. Види провалів ринку, на яких економісти зосередились у роботі Арроу та Дебре (це недосконалості конкуренції та екстерналії) мабуть, можна було виявити та виправити. Зовнішні ефекти, наприклад, можна було б вирішувати за допомогою корегуючих податків Пігу. Але поширені провали ринку, визначені Арноттом, Ротшильдом, Грінвальдом, Генакопосом, Полемархакісом і Стігліцем, вже не могли так легко вирішуватися¹².

Центральні проблеми традиційної економіки добробуту щодо соціального захисту були в центрі цього зростаючого визнання меж ринків. Дослідження за останні сорок років зосереджувалися на нездатності ринків справлятися адекватно з ризиками¹³. Для того, щоб ринки були ефективними в управлінні ризиками, повинен існувати повний набір визначених умов, що називаються умовами Эрроу — Дебрью. Зрозуміло, що такий повний набір фактично не існує. Дійсно, більшості людей важко купувати страхування від деяких основних ризиків, з якими вони стикаються. Подальші дослідження (фокусування на економіці інформації) пояснюють, чому ринки страхування були недосконалими.

Ерроу та Дебрью встановили, що ринки є ефективними лише за дуже суворих умов, які, по суті, ніколи не були виконані. Теж саме можна сказати й щодо другої теореми добробуту. Вони запропонували достатні умови, за яких ці результати були вірними. Логічно слідувало намагання відповісти на два запитання: (а) чи будуть результати приблизно вірними, якщо ці припущення були б, у певному сенсі, приблизно виконані? І (б) чи існують «слабкіші» умови, за яких теореми все ще діють? На жаль, для тих, хто вважав, що ринки можуть бути ефективними за певних обмежень, ситуація була гіршою, ніж для тих, хто так вважав у часи, коли теореми добробуту були доведені. Дехто сподівався, що ефективність може бути досягнута за відсутності повного набору умов для ринків страхових послуг, але це припущення виявилось неправильним.

Іншими словами, провали ринку страхування є одним з найважливіших наборів ринкових невдач, і ці невдачі самі по собі є переконливим прикладом необхідності соціального захисту.

Асиметрія інформації також означає, що не можна відділити питання розподілу від питань ефективності. Розподіл впливає на величину агентських витрат у суспільстві¹⁴. Більше того, асиметрія інформації означає, що податки «однієї суми», спрямовані на виправлення нерівностей у розподілі, не можуть існувати. Більша нерівність у доходах на ринку навпаки посилює навантаження на перерозподіл через систему оподаткування та трансфертів, і такі перерозподіли не є безкоштовними¹⁵. Таким чином, друга теорема добробуту також не виконується.

---

¹¹ Зокрема, автори показали, що економіка не обмежувала ефективність за Парето, тобто існувало втручання (інтервенція) в рамках даної ринкової структури, яка потенційно покращувала положення деяких індивідів, та при цьому не погіршуючи положення інших. Див. також [4], [16].

¹² Ротшильд та Стігліц у роботі [28] показали, що навіть незначна кількість відсутності інформації (асиметрій) має дуже великий вплив на результат ринкової рівноваги – або, навіть, на існування самої рівноваги. Коротше кажучи, стандартна теорія не була надійною.

¹³ Див. вступ до статті.

¹⁴ Див. [29], [37], [38].

¹⁵ Див. [39], [47].

З часом стало більш зрозумілим не лише проблеми ефективності ринків; стало більш зрозумілим походження та несприятливі наслідки нерівності. Обґрунтування щодо нерівності, що виникло у дев'ятнадцятому столітті ("просто пустелі", гранична продуктивність) дедалі частіше виявляються непереконливими. Все більш зростаюча нерівність лише частково обумовлена змінами вартості виробничого фактору (наприклад, як результат кваліфікаційно-несиметричних технічних змін). Існує велика ймовірність передачі між поколіннями не лише матеріального багатства, а й інших переваг та можливостей через зміни в нашій системі освіти і збільшення економічної сегрегації. І наша податкова система також сприяє посиленню передачі саме переваг та можливостей між поколіннями [43].

Крім того, розвиток теорії ігор та розуміння ринків з інформаційними недосконаlostями пояснило, чому недосконала конкуренція була настільки поширеною та визначила зв'язок між ринковою владою, нерівністю та нестабільністю, яку відчуває так багато простих громадян. Ринкову владу часто застосовувати багатії (часто через корпорації), щоб використати (експлуатувати) знедолених або навіть звичайних людей. Оскільки ринки існують не у вакуумі, то їх потрібно структурувати, а від того як вони структуровані залежить ефективність та розподіл. Правила гри встановлюються через політичні процеси. Але економічна влада занадто часто перетворюється на політичну. Політична влада багатих дозволила їм написати правила гри, щоб дозволити їм підвищити свою ринкову владу та доходи, та за рахунок робітників та споживачів. Таким чином, існувало замкнене коло [41].

Одним з найсуттєвіших наслідків цього нового розуміння нерівності було те, що стало зрозумілим: не обов'язково існує компроміс між економічними показниками в широкому розумінні (зростання, ефективність, стабільність), та рівністю. Старі доктрини вважали, що якщо хтось хоче більше рівності, то потрібно платити ціну. Автор статті і все більша кількість інших економістів (включаючи провідних головних інститутів, такі як МВФ і ОЕСР) стверджували, що навпаки ми платимо високу ціну саме за нерівність: ми могли б отримати кращі економічні показники, якщо зменшили б нерівність від екстремумів, до яких вона зросла у США та в багатьох інших західних країнах (особливо, якщо врахувати те, що саме породило цю нерівність)¹⁶.

Щойно згадане дослідження пояснює, що навіть при більшості стандартних припущень традиційної економіки (в точу числі й цілком раціональних індивідів) ринкові результати будуть неефективними та нерівними. Але в останні десятиліття не тільки такі припущення, як ідеальна інформація, ринки досконалого ризику, і досконала конкуренція, що лежить в основі неоліберальної моделі, були поставлені під сумнів. Сама модель раціонального індивідуума була дискредитована з розвитком поведінкової економіки. Фірми безжалісно використовували ці ірраціональності.¹⁷ Серед тих, хто найбільш вразливий до таких зловживань – найбідніші.

Уряд мало використовує ці знання, як для боротьби з цими зловживаннями, так і для розробки програм, які краще відповідатимуть потребам суспільства. Урядові та економічні теоретики також занадто мало уваги приділяють розумінню ендогенності преференцій та їх політичних наслідків, хоча приватний сектор витрачає значні зусилля на формування цих преференцій¹⁸. І уряд, і економісти приділяють занадто мало уваги важливості розподілу

---

¹⁶ Це була центральна тема у дослідженні [41]. Існує безліч емпіричних досліджень, зокрема МВФ [24], [13], ОЕСР [11] та інші, що підтверджують цю точку зору.

¹⁷ Що однозначно підтвердилось під час Великої рецесії. Див. главу 10 у Stiglitz [40].

¹⁸ Див.[20], [57], [54].

ресурсів, які відбуваються в межах домогосподарств і в межах фірм, що відбуваються без посередництва цін і ринків (за рахунок не ринкових механізмів – прим. перекладача).

Все це збільшує наше розуміння економіки щодо обмеження ринків, обмеження індивідуальної раціональності, важливості рівності, і це повинно призвести до відновлення уваги до ДЗД: до перегляду того, що вона повинна робити і як вона повинна це робити. ДЗД двадцять першого століття повинні і будуть відрізнятись від ДЗД середини 20-го століття.

III. Зміни у світі

Хоча зміни в ідеях спонукають відновлення інтересу до ДЗД та до ролі, яку вона може відігравати в покращенні добробуту суспільства, але зміни в світі збільшили потребу для реконструкції держави добробуту.

Наприклад, відбулися помітні зміни на ринку праці: більше не існує робочих місць, на яких індивід працює протягом усього життя, що передбачає менший стимул до інвестування у працівників, меншу лояльність між працівниками та фірмами. Сьогодні вже не буде працювати «соціальне благополуччя», прив'язане до робочого місця як це було у середини ХХ століття.¹⁹ Проблеми посилились внаслідок "економіки спільного використання" та "нововведень" у відносинах між працівниками та роботодавцями: перетворення працівників на "незалежних підрядників", що було частково мотивоване прагненням роботодавців уникнути податків та обійти вимоги трудового законодавства.

У той же час, величезне зростання нерівності дає зрозуміти, що ринок сам по собі, принаймні так, як він був організований за порадами неолібералістів, не досягне нічого наближеного до того, що є соціально прийнятним, не кажучи вже про вищі амбіції, такі як створення справедливого суспільства. «Внизу» ті, хто в США стикаються з такими ж реальними зарплатами, як і шістдесят років тому. У середньому, дохід чоловіка, що працює на повний робочий день, порівняно такий, яким він був більше чотирьох десятиліть тому.

Існує особливо сильний консенсус, що треба щось робити з бідністю в дитинстві - адже кожен п'ятий в США росте в бідних сім'ях. І хоча США взяли на себе зобов'язання щодо ліквідації дискримінації, великі прогалини в гендері, расі та етнічній приналежності є свідченням того, що проблема дискримінація є все ще актуальною. (Фінансова криза 2008 року дала додаткові докази расової та етнічної дискримінації у кредитуванні).

Зміни в економіці не тільки дають зрозуміти, що корпорації більше не зможуть відігравати роль соціального захисника, як вони колись робили; але й зміни в структурі нашого суспільства обмежують роль соціальних інститутів. Зміни в демографії означають, що ми перейшли від «великої сім'ї» до «атомарної» сім'ї, і все більше, до «безсімейних індивідів», оскільки шлюб стає все більш непопулярним, особливо серед осіб з низьким рівнем доходу. Під час хвилі урбанізації соціальні зв'язки стали послаблюватись, а через це і вид соціального захисту, що забезпечується солідарністю спільноти, теж послаблюється [25], [26].

Нарешті, відбувся цілий ряд змін (наприклад, зниження рівня підтримки профспілок), що послабило можливості робітників до захисту свої інтересів і збільшили ринкову владу

---

¹⁹ Звичайно, ще раніше, занепад «великої сім'ї» (сім'ї з 3-ма дітьми та більше) та процеси урбанізації, з ослабленням почуття спільності та зменшення ролі релігії посилювали тягар держави для забезпечення соціального захисту.

фірм. Рента набуває першочергового значення: конкурентна модель зумовлює все гірший стан багатьох (або навіть більшості) секторів економіки [12].

Це означає, що без захисту держави «на дні» буде ще більше людей, а негаразди, з якими вони зустрінуться, можуть бути виправлені лише діями держави, що надасть додатковий імпульс для становлення ДЗД 21-го століття.

IV. Принципи та практики держави добробуту 21-го століття

Концепція держава загального добробуту ХХІ століття полягає у досягненні справедливого суспільства та поліпшенні добробуту звичайних громадян, визнаючи, що ринки самі по собі не обов'язково це зроблять, а корпоративні інтереси та національні інтереси (інтереси звичайних громадян) часто помітно відрізняються.

Сучасна ДЗД повинна зосереджуватися на нерівності при початковому розподілі активів, асиметрії ринкової влади (включаючи ті, що виникають внаслідок асиметрії інформації та пов'язані з дискримінацією, минулим і сьогоднішнім), і на провалах ринку, з особливою увагою до тих, хто найменш здатний захищати себе, особливо дітей; а також ставить за мету забезпечити доступність для більшості громадян основних передумов якості життя на рівні середнього класу (відповідно до ВВП країни).

Сучасна ДЗД - це більше, ніж просто захисна мережа, що забезпечує мінімальні умови гідного життя. Традиційна ДЗД була зосереджена на соціальному захисті - компенсації за провали ринку. Але сучасна ДЗД є більш ніж такою: вона також є системою захисту споживачів, інвесторів і працівників, включаючи систему, що намагається підвищити конкурентоспроможність і прозорість ринків.

Центральним принципом 21-ї ДЗД є забезпечення рівності можливостей, і це, звичайно, передбачає особливу увагу до дітей, їхнього здоров'я та освіти, боротьби з передачею переваг між поколіннями та проти дискримінації у всій її формі. Та це все більше визнання того, що не можна мати рівних можливостей у суспільстві з великими нерівностями в доходах і багатстві.

Різноманітність інструментів

Раніше було показано, що ДЗД 21-го століття орієнтована на створення можливостей і покращення результатів, але не пов'язана з яким-небудь конкретним механізмом досягнення цих цілей. Вона іноді використовує ринкові механізми, але відкидає «фетишизм доходів»: ідею, що благополуччя обов'язково вимірюється кількістю готівки, що надається бенефіціарам і дозволяючи людям самостійно робити власний вибір. Подібне заперечення «фетишизму доходів» не є питанням патерналізму, хоча частково мотивоване воно занепокоєнням до дітей, яким не дозволяється робити вибір самостійно в певних питаннях і, можливо, які не в змозі приймати правильні рішення. Поведінкова економіка показала, що індивіди можуть зробити короткотерміновий вибір, який не є в їхніх довгострокових інтересах, і такі «вперті» ірраціональності можуть і будуть використані фірмами для максимізації їх прибутку. Але навіть якщо така ірраціональність відсутня, ринкові механізми можуть бути неприйнятними: поширені ринкові невдачі можуть зробити доступ до певних основних потреб у кращому випадку складним для тих, хто має невеликі доходи. Підприємства приватного сектору можуть скористатися тими, хто менш поінформований, і продемонстрували готовність і здатність брати участь у широкій і глибокій експлуатації фірмами. Як мінімум, це означає, що, якщо спиратись на приватний сектор, то такий підхід потребує жорсткого моніторингу та регулювання. Але й процес моніторингу і регулювання

можуть бути ускладненими: як тільки буде задіяний приватний сектор, з'явиться вплив бізнесу на політичні процеси з метою послабити ці регулювання.

Більше того, можливі соціальні наслідки через принципи, за якими працює приватний сектор, з подальшими вагомими наслідками для всього суспільства. Наприклад, у сфері освіти це може призвести до сегрегації за доходом або можливостями²⁰. Знову ж таки, можна спробувати здійснювати регулювання так, щоб запобігти цьому, але розробка та впровадження такого регулювання є важким процесом. Крім того, освіта показала себе однією з таких областей, де подібні зловживання робляться з особливою легкістю: бідні верстви можуть опинитися у становищі, коли не можуть об'єктивно оцінити, що саме "продається"; та, зокрема в США, приватні коледжі у погоні за прибутком виявилися особливо здібними використати це. І ця галузь показала себе особливо схильною до боротьби проти спроб регулювати її – навіть проти спроби змусити розкрити інформацію, яка б сприяла хорошому вибору "покупців".

Більше того, існують соціальні зовнішні ефекти, оскільки виховання однієї дитини залежатиме від того, хто ще вчиться з нею у класі; та, навіть, більше: надання публічної (не приватної) освіти, де діти з усіх рівнів мають можливість ділитися схожим досвідом, допомагає формувати суспільство, забезпечуючи приклад ендогенності, з перевагами та ставленням до єдності суспільства, обговорених раніше в поданій статті²¹.

Оскільки на будь-якому ринку може виникнути ринкова влада (монополізація на ринку) та асиметрія переговорної влади (через асиметрію інформації або впливу сторін), то наслідки цього можуть бути критично важливими у забезпеченні основних потреб. Тому існує велике занепокоєння щодо перерозподілу цих наслідків. На відміну від основних потреб, соціальні наслідки ринкової влади на ринку алмазів та діамантів, швидше за все, будуть не такими суттєвими. В такому випадку, якщо покладатися на ринковий механізм, уряд ДЗД повинен бути особливо уважним до коректності правил гри, тому що будь-яка зміна правил гри може змінити відносні позиції гравців ринку.

Наприклад, у ДЗД 21-го століття, більшість робочих місць будуть створюватись приватним сектором, але там повинні бути чіткі правила, які полегшують робочим брати участь в колективних переговорах. А уряду необхідно буде накласти обмеження на ринкові процеси, встановити мінімальні заробітні плати, максимальну кількість робочих годин, мінімальну оплату понаднормових робіт, мінімальні виплати за сімейну відпустку тощо.

Усі інструменти, що мають відношення до зменшення нерівності, можна вважати частиною "політики добробуту", що виходить далеко за рамки звичайної політики щодо оподаткування та трансфертів. Антимонопольна політика та політика захисту прав споживачів повинна бути особливо важливою для запобігання зловживань. Зміни у

---

²⁰ Наприклад, якщо багаті воліють, щоб їхні діти ходили до школи з іншими дітьми багатіїв, максимізація прибутків у навчальних закладах для багатих буде економічно відокремлена.

²¹ Враховуючи центральну роль освіти в нашому суспільстві, не дивно, що існує багато літератури з цих питань - вплив вибору на якість освіти та освітню сегрегацію; наслідки конкретних ринкових та подібних до ринкових механізмів, таких як ваучери або чартерні школи; політична економія приватної освіти; і провали ринку в освіті, особливо якщо розцінювати освіту не лише як частину формування людського капіталу, а як центр суспільства, що розкриває індивідів, розрізняючи людей з різними здібностями. У роботі Стігліца [30] були описані соціальні зовнішні ефекти та ефективне впровадження освіти; у роботі Стігліца [31] розглянута взаємодія між приватними та державними системами освіти, з мажоритарною моделлю політичної економії; у роботі Стігліца [33] більш широко проаналізовано неефективність, пов'язану з наданням суспільних благ місцевими органами влади; у роботі Стігліца [32] роз'яснено неефективність ринкового забезпечення освіти, коли відбувається скринінг; і у роботі Стігліца [35] проаналізовано, як неефективність ринку навіть поширилася на ринкове забезпечення підручниками.

законодавстві про корпоративне управління та банкрутство протягом останніх тридцяти років у США відіграли значущу роль у збільшенні бідності та досягнення критичних показників нерівності. Законодавство про банкрутство в інтересах кредиторів сприяло, наприклад, хижацькому кредитуванню, коли кредитори знали, що для фізичних осіб буде важче виконувати свої боргові зобов'язання.

Уряд як виробник і регулятор (і підприємець)

Неоліберальна концепція урядування намагалася дискредитувати активні дії уряду (втручання держави) у багатьох його напрямках, за винятком, можливо, щодо забезпечення мережі безпеки для корпорацій, що стало дуже очевидним внаслідок кризи 2008 року. Як було часто підмічено, іронія полягає в тому, що порядок денний, спрямований на мінімізацію ролі держави, призвів до її ще більшого втручання. Але, незважаючи на те, що корпорації отримували належний захист, соціальний захист для тих, хто втратив свої будинки та робочі місця, був суттєво обмежений. У Сполучених Штатах, з сотень мільярдів доларів, які пішли на "порятунок економіки", дуже мала частка пішла на допомогу домовласникам. Адже багато консерваторів виступили проти надання допомоги у справі про банкрутство або розширення страхування на випадок безробіття.

Однак насправді урядові програми працюють та повинні відігравати важливу роль в ДЗД 21 - го століття. Наступний розділ проілюструє роль, яку вони можуть відігравати через програми кредитування для отримання доходу в майбутньому; та більш детальну оцінку попереднього аналізу, що відзначив проблеми, пов'язані з приватним наданням освіти.

Уряд має переваги в інформації, економії витрат на транзакції, об'єднанні ризиків і уникненні експлуатаційних практик. Тому необхідно мати сильний урядовий нагляд у таких сферах, як страхування, освіта та охорона здоров'я, зосереджуючи зусилля не лише на провалах ринку, а також використовувати можливості попереджувати зловживання своїм становищем.

Як вже було зазначено, у деяких сферах уряд виявився ефективним каталізатором і підприємцем, і не лише в інноваціях. (Див. книгу Mazzucato, "The Entrepreneurial State" [22] де описується центральна роль, яку відіграє уряд у впровадженні великих інновацій в останні десятиліття). Державне соціальне страхування для виходу на пенсію, можливо, забезпечило стимул для розвитку приватних ринків ануїтету. Знову, як вже було зазначено раніше, приватні ануїтети залишаються дорогими, частково через великі прибутки, витрати на продаж та інші витрати на транзакції²².

V. Втрати базових благ

Розвиток ДЗД було пов'язане з визнанням того, що в суспільстві є великі групи, які страждають від значних негараздів, навіть у багатих країнах. Для простоти можна розділити їх на три групи: молодь, літні люди та бідні люди у працездатному віці.

Літні люди

Різниця між неоліберальним підходом та ДЗД, мабуть, найбільш контрастна в контексті догляду за літніми людьми. Якщо у них недостатньо доходів, щоб жити гідним життям, неоліберальна відповідь така: вони повинні були робити зберігання до свого виходу на пенсію. Ті, хто не зберігав достатньо, отримують справедливі наслідки свого

---

²² До того ж, як і всі страхові ринки, вони стикаються з проблемами несприятливого відбору.

«марнотратства» через їх нездатність зберігати і правильно управляти ризиками. «Державання» підриває стимули для індивідуумів щодо піклування про себе самих, а це майже неминуче призводить до того, що за субсидування тих «марнотратів» несуть відповідальність, ті хто навпаки не є такими. Пізніше стало зрозумілим, що люди можуть не накопичити достатньо, і що наше гуманне суспільство занадто «м'яке», щоб проігнорувати необхідність допомогти літній людині, яка не зберігала достатньо коштів, то отже потрібно, щоб була якась обов'язкова програма заощаджень з мінімальними виплатами²³. І через те, що деякі люди мали настільки низький дохід протягом їх життя, що в них не було ніякої можливості зберігати достатньо, щоб забезпечити гідне життя у старості, існує необхідність в підтримці таких людей, щоб ці працівники змогли отримувати достатні справедливі надходження у старості.

Проте така перспектива "20-го століття" ігнорувала численні провали ринку ануїтетів та продуктів пенсійного забезпечення:

(a) без системи соціального забезпечення, ринок не забезпечував адекватних ануїтетів; і насправді, цей ринок дуже повільно розвивався;

(b) навіть коли цей ринок став достатньо розвинутим, страхові внески були досить великими, частково через високі адміністративні витрати порівняно з урядовими програмами, які мали можливість скористатися економією на масштабі та обсязі, включаючи більш низькі транзакційні витрати при зборі та розподілі коштів;

(c) навіть сьогодні ті, хто керують пенсійними рахунками, часто не зобов'язані дотримуватися фідучіарних стандартів²⁴, що призводить до великого перерозподілу коштів від пенсіонерів до тих, хто керує фондами.

(d) навіть сьогодні ринки не забезпечують належного страхування у випадку деяких важливих ризиків, які важко передбачити.

Приватні ануїтети не забезпечують страхування від інфляції. А ті, хто купує безпечні державні облігації, не можуть купувати страхування від ризику того, що уряд змінить процентні ставки до нуля протягом тривалого періоду часу.

Сучасна теорія пояснила, чому важливі для суспільства страхові ринки (наприклад, ринок ануїтетів) не можуть існувати, зокрема через ефект «несприятливого відбору». В свою чергу, уряд може примусити до об'єднання та розподілу ризиків у такій спосіб, який приватний сектор зробити не зможе.

Як це не дивно, але значний інтерес до приватизації соціального забезпечення виник через прагнення фінансового сектора збільшити свій прибуток: вони бажали збільшити транзакційні витрати, і вони знали, що існують величезні можливості для них в «полюванні на простаків»²⁵ - тобто знайти осіб, які були відносно фінансово необізнаними та могли бути легко використані²⁶.

Таким чином, сьогодні багато людей похилого віку в США, які розсудливо вкладають свої заощадження в державні облігації, позбавлені доходу. І хоч вони діяли відповідально,

---

²³ Див. [36].

²⁴ Прим. перекладача: стандартів суспільної довіри

²⁵ За висловом Akerlof and Shiller [1].

²⁶ Фінансовий сектор, звичайно, займається величезними шахрайствами, але те, про що тут йдеться, є більш витонченим - продавати продукти фізичним особам за завищеною ціною, яка не може бути виправдані кращими результатами.

але хто ж міг очікувати десятиліття нульових процентних ставок. Неолібералізм просто визнає, що цим людям не пощастило. ДЗД пропонує інший підхід, за яким соціальне благополуччя можна поліпшити шляхом надання соціального захисту - соціального страхування від примх на нестабільності ринків.

Діти

Як вже було показано, неоліберальна філософія забезпечення літніх людей, яка пропонує покладання тягаря позбавлень для літніх людей на них самих, є такою, що викликає сумніви. Але навіть більшість неолібералів погоджуються, що так не повинно бути по відношенню до дітей. Адже не можна стверджувати, що їм треба було краще підбирати своїх батьків.

Звичайно, існують реальні проблеми державного патерналізму. Що, наприклад, відбувається, якщо батьківські погляди на освіту відрізняються від поглядів уряду? Але такі питання виникають і без системи підтримки ДЗД. Увага ДЗД більше зосереджена на проблемі доступу до ресурсів, включаючи освітні ресурси, а не тим, як окремі індивіди визначають для себе як саме ці ресурси будуть використовуватись.

Навіть з дітьми існують проблеми морального ризику / стимулювання: батьки можуть не працювати так сумлінно, знаючи при цьому, що держава надасть їм певну підтримку. Є очевидним, що величина подібних ефектів майже не суттєва; але в будь-якому випадку, прибічники ДЗД визначають в першу чергу важливість добробуту дитині та довгострокові наслідки для дитини, яка зазнає негараздів. Хоча це і є здебільшого етична позиція, але з точки зору довгострокової ефективності, економічні вигоди від забезпечення кожної дитини відповідно до її потенціалу майже завжди перебивають будь-який негативний ефект стимулювання (патерналізму, який виникає через державну підтримку), якщо він існує.

Існує ще одна філософська проблема: багато батьків вважають, що вони мають першочергове право на розвиток переваг у своїх дітей відносно інших дітей або сімей. Це суперечить принципу рівності можливостей. У деяких суспільствах таку нерівність можна вважати неприпустимою. В інших же країнах навіть обговорення такої проблеми можна вважати нестерпним.

ДЗД починається з того, що, як мінімум, кожна дитина повинна мати можливість жити за своїм потенціалом. Це вимагає доступ до хорошої дошкільної освіти та доступної вищої освіти через низьку плату за навчання (що субсидіюється державою), або за рахунок позикових доходів (як в Австралії)²⁷. І більшість тих, хто є прихильником принципів ДЗД, але при цьому не забороняє людям намагатися надати своїм дітям певну перевагу (в межах того, як це можливо зробити) - хочуть хоч трохи зменшити рух до рівності можливостей. Таким чином, якщо існує безкоштовна державна освіта, і батьки, які бажають відправити своїх дітей в приватну школу, відмовляються від цієї вигоди. Але намагання потрапити до привілейованих шкіл частково є спробою обману, якщо не буде накладено суворого регулювання на соціально-економічне і расове змішування студентів. Так само і з місцевою освітою в США: зі зростаючою економічною сегрегацією, в наслідок якої багаті батьки переїжджають до багатих передмість, щоб віддати своїх дітей до "якісних" приватних шкіл. Якщо хтось прагне зберегти незначне відхилення від рівних можливостей, потрібно забезпечити більшу економічну інтеграцію суспільства та меншу дисперсію витрат.

---

²⁷ Див. [10].

Населення працездатного віку

В цій групі населення протиріччя неолібералізму і концепції ДЗД найбільш яскраве. Молоді не можуть бути притягнуті до відповідальності за своє становище. Літні люди можуть, але їм вже занадто пізно читати лекції про те, що їм треба було б більше відкладати на старість. Але як щодо тих, хто здатний працювати, але цього не робить. Чи повинні вони страждати через своє власне рішення так вчинити?

Тут прихильники ДЗД знову підкреслюють наявність провалів ринку. З високим рівнем безробіття ймовірно буде важко отримати роботу. Індія зробила суттєвий внесок у порядок денний соціального забезпечення: запровадила схему гарантованого працевлаштування в сільській місцевості, яка гарантує роботу для всіх, хто бажає працювати в проектах громадських робіт, із заробітною платою на рівні мінімальної заробітної плати.

Але навіть працівник, який працює повний робочий день, може опинитися у бідності, якщо заробітна плата на ринку є занадто низькою. Неоліберали та прихильники ДЗД сьогодні погоджуються, що якщо хтось працює на повну ставку, вони не повинні бути в бідності; в такому разі пропонується податкова пільга на заробіток, яка має забезпечити умову, за якою кожен, хто працює повний тиждень, має змогу вийти з бідності (деякі прихильники ДЗД вважають, що існують інші інструменти, якими має користуватися уряд, а саме - запровадити мінімальну заробітну плату).

Прихильники ДЗД, як правило, турбуються не тільки про доходи, а й про доступ до певних основних товарів та послуг, таких як продукти харчування, медичне обслуговування та притулок. Мабуть, якщо б кожен мав достатньо великий дохід, щоб гарантувати адекватний доступ до цих основних товарів, то не було б такого хвилювання за ці товари. Але жодна країна не досягла цього ідеалу, і за відсутності цього ідеалу, захисники ДЗД стверджують, що треба приділяти певну увагу гарантуванню того, щоб люди мали доступ до достатньої кількості цих основних потреб. Але існує ще одна причина для зосередження уваги на ринках цих товарів: переконання, що саме ці ринки часто не працюють належним чином, і тому це призводить до негараздів серед великого прошарку бідного і середнього класу населення. Отже, необхідне пряме державне втручання. Сьогодні, коли розуміння причин ринкових невдач покращилося, стало легше зрозуміти, чому ринки цих товарів часто працюють не так як потрібно, і ці знання можуть бути використані або для розробки шляхів виправлення недосконалості ринкових механізмів, або для кращих систем державного розподілення цих товарів. Неоліберальні економісти, навпаки, прагнуть ігнорувати або мінімізувати роль цих ринкових невдач; і навіть коли вони їх розпізнають, вони припускають, що дії уряду навряд чи покращать становище. У деяких випадках вони вважають, що невдачі на ринку навпаки загострюються урядом.

VI. Елементи системи 21-го століття для США

Будь-яка державна програма соціального забезпечення повинна бути пристосована до конкретної країни, її історії та інституцій, та її проблем. У розвинених країнах, таких як Сполучені Штати, можливості для ухилення від сплати податків обмежені, і більшість операцій зараз відбувається в цифровому вигляді. Дійсно, було б легко перейти до повністю цифрової системи. (Див. [45], [46]). На відміну від цього, в Латинській Америці, де існує сильна традиція ДЗД, дуже значний сектор неформальної економіки. Значна частина соціального захисту спрямована на тих, хто працює у формальному секторі, і занепокоєння полягає в тому, що, якщо в цих програмах буде дефіцит, який буде компенсуватися

підтримкою із загальних доходів, бенефіціарами такої державної підтримки є ті, хто живе краще за середній рівень. Відповіддю на такий виклик є намагання зробити схеми більш універсальними і менш залежними від доходу (тому що доходи не можна чітко визначити для великої частини населення.) Але рух в цьому напрямку призводить до того, що програми забезпечують гірше соціальне страхування, зглажуючи доходи через добрі і погані "події". Додаткові програми державного займу в залежності від доходів, які будуть більш детально описані нижче, можуть бути одним із способів досягти неможливого.

У багатьох сферах спостерігається опір поняттю «соціальна держава», і навіть президенти-демократи США часто обґрунтовують потребу посилення корпоративної системи добробуту у США (але не зважають при цьому на слабкість системи соціального захисту у США для решти суспільства), підкреслюючи, що США відрізняється від Скандинавії²⁸. Це створює додаткові перешкоди для тих, хто пропонує соціальні програми. Проте, хоча поширений скептицизм щодо державних програм існує, у суспільстві дуже сильна підтримка як соціального захисту, так і програми Medicare. Для прикладу, у знаменитому інциденті в 2009 році на зустрічі з конгресменом з Південної Кароліни, учасник аудиторії вигукнув доповідачу "тримайте свої урядові руки від моєї Medicare": очевидно, що програма була настільки успішною, що вважалася що вона є приватною програмою²⁹.

Нижче будуть коротко описані елементи ДЗД 21-го століття для США.

Програми, спрямовані на людей похилого віку

Медична допомога та соціальне забезпечення залишатимуться у центрі програм для людей похилого віку. Ці програми мають елементи перерозподілу як у середині групи похилого покоління, так і між поколіннями. Незрозуміло, чи при розробці цих програм будуть враховуватись відмінності у тривалості життя та віці виходу на пенсію в залежності від доходів різних класів. Ці відмінності можуть стати ще більш важливими³⁰. Зміна структури пенсійного доходу у співвідношенні з пенсійним віком може виправити існуючу нерівність, як мінімум в середньому співвідношенні.

Але є принаймні три важливих доповнення, які слід враховувати:

(а) державна опція щодо додаткового покриття програми Medicare, посилене регулювання для приватного додаткового покриття (за згодою громадськості) та податки на певні види додаткового покриття.

Надання додаткового страхування має узгоджуватись з державним забезпеченням базового рівня виплат. І знову є іронія: неоліберали як завжди турбуються про вплив морального ризику, тобто про розмір покриття відповідно до ймовірності того, що виникне застрахована подія. Вони стурбовані тим, що люди не будуть піклуватися про себе, якщо вони матимуть медичне страхування, або що вони зловживатимуть медичною допомогою. Однак раптом, коли йдеться про соціальний захист через приватне страхування, про ці моральні ризики забувають. Та якщо б таке покриття забезпечувалося конкурентоспроможним, ефективним ринком, то суми виплат мали бути б значно більшими, оскільки фірми з приватного сектору ігнорують додаткові витрати, та їх

---

²⁸ Це був аргумент у Обама для захисту своєї програми банківської допомоги, коли було зазначено, що існують набагато кращі способи боротьби з проблемами у банківському секторі, які більш узгоджуються з "правилами" капіталізму. Див. [40].

²⁹ Прим. перекладача: сама програма Medicare є урядовою

³⁰ Див. [7].

покриття здійснюється за рахунок державного сектору. Але цей ринок далеко не конкурентний, і існує приваблива можливість наживатися на людях похилого віку, особливо враховуючи складність опису страхового договору: що саме їм охоплюється, а що ні.

Ось чому бажаним є саме варіант, де споживачі можуть бути впевнені, що вони не експлуатуються (не ошукуються). Державний варіант забезпечення, ймовірно, буде менш витратним (більша вартість за доларову премію), просто тому, що є можливість скористатися економією масштабу - уряд вже надає медичне обслуговування кожному через програму Medicare. Отже, трансакційні витрати будуть меншими тому що будуть меншими маркетингові витрати, менші витрати через «крем-скиммінг»³¹, зниження витрат на збір.

Достатньо поширене прагнення приватних фірм до участі у «крем-скиммінгу» (а це створює додаткові витрати для інших) дає обґрунтування чому приватний варіант покриття є неефективним; і чому необхідно вводити відповідне регулювання для того, щоб приватні фірми не займалися «крем-скиммінгом», або ввести оподаткування цього явища таким чином, щоб зменшити стимули для такої практики.

(b) Пенсійне страхування

У США створили багаторівневу систему: ефективне та універсальне базове покриття; корпоративні пенсії для тих, кому пощастило працювати у корпораціях, що надають такі преференції з їх пільговим оподаткуванням; та додаткову програму виходу на пенсію, яка до певного часу також забезпечується податковими пільгами. За цими програмами приватні особи інвестують на ринку, та індивідуум отримує свої заощадження або куплений ануїтет після виходу на пенсію. Корпоративні програми перейшли від визначених виплат до визначених внесків, а отже, корпоративні та індивідуальні додаткові програми лишають величезні ризики на плечах звичайних громадян; і, як ми вже зазначали, якість ринкових ануїтетів залишають бажати кращого. Критика базового універсального охоплення не базується на її неефективності, а на тому, що в деяких центральних моделях прогнозування розвитку економіки протягом наступних сімдесяти п'яти років її витрати перевищать її доходи. Крім того, критики стверджують, що аналіз політичної економії робить складним приведення державних програм до балансу.

Справа в тому, що дефіцит є відносно невеликим, навіть достатньо малим, щоб обґрунтовані альтернативні оцінки, наприклад, міграція, забезпечили б повернення до балансу. Як альтернатива, невеликі коригування чи податків для фінансування програми, чи і самої програми забезпечать бажаний баланс. Частково небажання здійснювати значні зміни зараз у таких програмах полягають в очікуванні, що пізніше фінансові розриви все одно з'являться тому що моделі, на яких прогнозуються бюджетні дефіцити, дуже чутливі до припущень.

Перед фінансовою кризою 2008 року, особливо у приватному фінансовому секторі, були великі зрушення з намірами принаймні частково приватизувати соціальне забезпечення. Аргументом такої ідеї було те, що приватний сектор є більш ефективним; але реальність була протилежною. Це була просто спроба приватного сектору залучити для себе більше соціальних платежів; їх доходи б зростали, оскільки зростали б і трансакційні

---

³¹ Прим.переклад: крем-скиммінг («зняттям вершків») - це метафора, яка використовується для позначення ділової практики компанії, що надає продукт або послугу тільки високоцінним або недорогим клієнтам цього продукту або послуги, не звертаючи уваги на клієнтів, які є менш вигідними для компанії.

витрати - все це за рахунок пенсіонерів. Результати часткової приватизації соціального забезпечення у Великобританії показали, що пенсійні виплати можуть бути зменшені на 40% [21].

Подальша критика приватних програм полягає в тому, що тут знову виникає бажання до "полювання на дурня" [1] - прибутки можна з легкістю збільшити, якщо застосовувати кращі способи експлуатації необізнаного клієнта, ніж шляхом зниження операційних витрат або завоювання ринку через необхідні інвестиції, що надзвичайно важко в обох випадках. І справді, дивно, що конфлікту інтересів в спротиві, який фінансовий сектор створив проти нав'язування їм фідучіарних стандартів, не було. Здається, що приватний сектор не може функціонувати, якщо йому не дозволено продовжувати практику, яка переповнена конфліктами інтересів.

Знову ж таки державний варіант забезпечує ефективну конкуренцію приватному сектору та безпеку проти зловживань: уряд просто має дозволити окремим особам робити персональні внески на соціальне забезпечення для себе, а уряд розглядатиме такі внески так само, якби вони були б отримані в результаті зайнятості.

(с) Догляд на дому

Той факт, що люди живуть довше, що сім'ї стають меншими, і що вартість житла вища у міських районах, де живуть дедалі більша частка сімей, обумовлює, що все більша кількість літніх людей залишається самі у старості. Їм доведеться звертатися до будинків престарілих, які вони не можуть собі дозволити. Через програму Medicare, уряд забезпечує витрати на значну частину цих потреб. Протягом багатьох років відбувалися дискусії щодо додавання догляду за престарілими до програми соціального забезпечення. Приватне страхування знову ж виявилось дуже дорогим. Таке страхування може бути забезпечене скромним збільшенням внесків до програми Medicare або внесків до інших видів соціального забезпечення.

Програми для дітей

Наразі у суспільстві поширюється усвідомлення несправедливості, з якою стикаються діти з бідних сімей, і що інвестування в цих дітей може відплатити значними соціальними дивідендами. Існує потреба в більш серйозних дородових і дошкільних програмах. Програми, що спрямовані на забезпечення харчування та здоров'я для всіх дітей, вже довели свою цінність.

Зменшення нерівності дітей при народженні вимагає не просто рівного доступу до освіти, а потребує компенсаторної системи освіти.

Діти живуть у сім'ях, тож фінансова допомога для батьків з низьким доходом допомагає дітям. Це, звичайно, є частиною філософії податкової пільги на трудовий дохід. Ця програма повинна бути розширена та посилена.

Хоча діти з малозабезпечених сімей починають з несправедливого старту, навіть коли вони надолужують це, то коли справа доходить до отримання вищої освіти, вони знову знаходяться в невідгідному становищі. Америка колись була лідером у частці населення, яке поступає до коледжу; це більше не так, тому що молодому американцю із обмеженими статками важче йти в коледж або отримати доступ до якісної освіти, щоб збільшити свій потенціал, ніж у інших розвинених країнах. Президент Обама визнав це, але він запропонував лише зробити загальний доступ до громадських коледжів (аналогія державних шкіл). Хоча ці освітні заклади відіграють важливу роль у розширенні доступу

до навчання, якість освіти в них, як правило, не є такою ж, як у кращих школах країни. Але деякі критики кажуть, що США не може дозволити собі навіть такого. Так чи інакше, наприкінці Другої світової війни, коли США вийшла з величезним боргом (130% ВВП), країна сказала, що вона може дозволити собі забезпечити освіту всім, хто воював у війні, по суті, кожному молодому чоловікові і багатьом з жінок. Зараз країна набагато багатша; і якщо хтось говорить, що країна не може дозволити собі такі освітні програми, то він таким чином робить певну заяву про вибір і переваги: він вважає, що є кращі способи витратити ці гроші, наприклад, залишити його в кишенях дуже багатих, чи банках, чи корпораціях та дозволити їм визначити, як краще їх витратити. На противагу цьому, прихильники ДЗД 21-го століття стверджують, що потрібно забезпечити прийнятний доступ освіти для всіх.

У всьому світі існують два підходи: низька вартість навчання (фінансується за рахунок державних субсидій) або скореговані кредити. Останні виявилися особливо ефективними в Австралії. Якщо уряд надає кредити, трансакційні витрати будуть низькими. Погашення може здійснюватися за допомогою податкової системи, а вартість залучення капіталу для уряду значно нижча, ніж для приватного сектора.

Це ще одна сфера, де потрібно більше регулювання - як для тих, хто надає фінанси, так і для тих, хто надає вищу освіту.

Програми для забезпечення повного доступу до ринку праці

Також поширюється визнання того, що бідні та багато американців із середнього класу не мають рівного доступу до ринків праці. Дискримінація є достатньо поширеною. Ті, хто втрачають роботу, часто не мають відповідної освіти, яка необхідна на нових робочих місцях у нових галузях. Америка зробила не так багато для того, щоб покращити можливості жінок на ринку праці та їх кар'єрного зростання. Це пояснює чому рівень участі жінок у робочій силі у США суттєво відстає від країн, що розвиваються. Системи громадського транспорту є нерозвинутими, та якщо вони і є, то часто не забезпечують нормальний транспортний зв'язок між місцями, де проживають бідні та середній клас американців, і де розташовані їх робочі місця. Через надмірну концентрацію уваги на проблемі інфляції та небажання залучати макроекономічні інструменти з досить потужної та ефективної фіскальної політиці означало, що економіка часто перебуває на рівні, що не забезпечує повну зайнятість. Безробіття створює тиск на зниження заробітної плати, особливо у поєднанні з положеннями, які послабили позицію трудових прав робітників.

Засоби правового захисту для вирішення цих проблем очевидні:

- більш суворі антидискримінаційні закони мають більш ефективно застосовуватися;
- потрібна активна політика на ринку праці;
- політика догляду за дітьми та сімейного відпочинку;
- політика громадського транспорту, орієнтована на забезпечення зв'язку людей та робочих місць;
- поновлення політики щодо повної зайнятості.

Базові стандарти життя середнього класу

Базові стандарти життя середнього класу виглядають все більше недосяжними для багатьох американців. Серед них потреби у охороні здоров'я, житла, освіти для своїх дітей і мінімальний соціальний захист, що включає в себе пенсійне забезпечення та захист у випадку втрати роботи. Вище вже обговорювалися деякі з перелічених аспектів. Нижче ж пропонуються програми, що можуть вирішувати деякі недоліки у поточній ситуації.

1. Здоров'я

Закон про доступне медичне обслуговування (The Affordable Care Act - ACA³²) зробив великі успіхи у збільшенні доступу до медичної допомоги, але його вплив був обмежений, оскільки 26 штатів відмовилися розповсюдити дію Medicaid. Крім цього, є потреба ще у трьох реформах системи охорони здоров'я.

По-перше, це визнання охорони здоров'я і доступу до медичної допомоги як одного з базових прав людини, як це було зроблено в інших країнах. Оскільки закон ACA був все ж таки прийнятий, то спостерігалось розчарування в рівні конкуренції на багатьох «біржах». У деяких випадках можна говорити про необхідність більш сильного застосування антимонопольних вимог. Однак у багатьох випадках довести домовленість між «конкурентами» на ринку буде не простою справою, а отже, лише застосування законів про конкуренції буде не достатньо.

Потрібно лише зробити те, що було запропоновано на самому початку реформи, але від цього відійшли під час дебатів щодо ACA: варіант забезпечення державою Medicare для всіх (державний варіант). В свою чергу, наявність цього варіанту призведе до більш конкурентного ціноутворення приватними фірмами.

Нарешті, наразі зростаюча частка проблем зі здоров'ям пов'язана з «соціальними» захворюваннями, наприклад ожирінням. Вирішення цих питань вимагає втілення політики, що спрямована на зміну поведінки громадян, і забезпечення доступності правильного харчування. Ринок породив великі простори у США відомі як "пустелі продовольства"; наприклад, у цих регіонах важко отримати доступ до свіжих фруктів та овочів. Мер Нью-Йорку Майкл Блумберг показав, як державна політика може усунути такі недоліки.

Багато з цих «соціальних» захворювань частково є результатом корпоративної жадібності: корпорації збагачуються, продаючи нездорову їжу, в тому числі дітям, або, як у випадку сигарет, роблячи свою продукцію такою, що збільшує залежність людини від неї. Потрібна серйозна регуляція, яка буде стримувати цих постачальників хвороб і смерті.

2. Житло

Багато американців проживають у поганих житлових умовах й отримують фінансування на житло³³ лише за надмірно високими витратами. Модель приватного сектора надання житлового фінансування показала його неадекватність під час кризи 2008 року, коли міхур на ринку житла відігравав таку велику роль. Але як тільки дії приватного сектору опинилася під контролем, стало зрозуміло, що приватний сектор більше зорієнтований на зловживання та експлуатацію (експлуатацію як споживачів, так і інвесторів), ніж на управління ризиками. Цікаво, що навіть вісім років після згаданої кризи, модель приватного сектору все ще недієздатна, та Уряд забезпечує більше 90% всього фінансування житла.

Хоча все ще відкрите питання про те, як найкраще забезпечити житлом малозабезпечених осіб, але існує просте рішення для забезпечення фінансування житла: що я називаю «публічним (державним) варіантом» для фінансування житла. Існує дві складові інформації, які мають вирішальне значення при визначенні права індивідуума на іпотеку: вартість будинку та дохід індивідуума. Обидві ці складові є у державних архівах. Передача цієї інформації з державного сектору в приватний сектор буде дорогою, але така передача

---

³² Прим. перекладача: цей закон відомий як ObamaCare за його просування адміністрацією Президента США Обами

³³ Автор статті Дж.Стігліц використовує вираз «Housing finance», який можна перекладати і як фінансування житлового будівництва, фінансування житла, фінансування житлового фонду тощо

стане непотрібною при цьому варіанті. Більш того, витрати на збирання фінансів значно скоротяться, адже є економія масштабу у застосуванні системи збору податків. Навіть погашення кредиту можна проводити залежно від доходу. Таким чином, кращий продукт можна буде запропонувати за нижчою ціною. Кредит на житло може надаватись за відсотками трохи більше, ніж ставка, за якою держава позичає кошти в інвесторів.

3. Системи соціального захисту

Індивідууми зазвичай не схильні до ризику; вони починають турбуватися про ризики³⁴ лише коли вони з ними стикаються безпосередньо та особисто, і тому система соціальної безпеки необхідна. В даному випадку можливості ринку переоцінені: він просто не забезпечує захисту, якої потребують окремі особи; натомість, уряд може забезпечити необхідний рівень захисту. Багато з того, що вже обговорювалось у статті, є частиною системи соціального захисту суспільства. Але тут необхідно додати два моменти.

Більшість людей є безробітними протягом періодів, які становлять невелику частину їхнього трудового життя. Але безробіття, особливо коли громадяни молоді або не багаті, має високу вартість для суспільства, оскільки безробітні не можуть брати участь у міжчасовому вирівнюванні. Запровадження позик (можливо, залежно від рівня доходів) для безробітних дасть змогу фізичним особам згладжувати свої доходи без негативних ефектів стимулювання, які іноді пов'язані зі страхуванням на випадок безробіття. Це дозволить їм продовжувати шукати роботу, яка відповідає їхнім навичкам і перевагам, збільшуючи тим самим ВВП.

Але є деякі особи, які стикаються з повторними та / або тривалими випадками безробіття; таким чином "страхування поза залежності від штату (interstate insurance)", страхування від цього ризику - важливо. Але той же самий ризик знижує непривабливість кредиту, оскільки знижує споживання в цих штатах, де гранична корисність доходу є дуже високою. Існує просте рішення – заборгованість по безробіттю. Оптимальна програма допомоги по безробіттю, таким чином, складається з комбінації заборгованості по безробіттю і страхування на випадок безробіття. Оптимальна схема виглядає суттєво іншою від американської системи захисту від безробіття [52], [53].

У більш широкому сенсі, розробка оптимальної системи соціального захисту тягне за собою максимальне зниження ризику при мінімізації спотворень ринку (негативні наслідки стимулювання), і це може бути зроблено шляхом об'єднання ризиків. Тобто пропонується, щоб індивіди мали один індивідуальний рахунок покриття ризиків впродовж часу життя, як це зроблено у Сінгапурському або Малайзійському ощадному фонді. Це передбачає високий рівень індивідуальної відповідальності - завдяки об'єднанню ризику, люди можуть самостійно піклуватися про більшість ризиків, з якими вони стикаються - одночасно забезпечуючи соціальне страхування від великих загальних катастроф.

Прикінцеві зауваження

Багато критиків ДЗД вважали, що така політика зруйнує економіку, оскільки тяжкість соціальних зобов'язань і безпека соціального страхування підривають економічні стимули. Виявилось, що жодна з найважливіших криз не була пов'язана з ДЗД, але була спричинена жадібністю фінансового сектора (серед яких було багато критиків ДЗД). Навіть після кризи 2008 дехто у фінансовому секторі (включаючи ЄЦБ) не втратили можливість

---

³⁴ Прим. перекладача: мається на увазі ризик втрати працездатності чи ризик інвалідності тощо;

попередити про небезпеку ДЗД, хоча серед країн з найкращими темпами відновлення були країни з найсильнішими системами ДЗД.

Іноді постає питання: чи сьогодні держава добробуту життєздатна? Глобалізація багато в чому збільшила потребу в сучасній ДЗД, але в той же час зменшила фіскальний потенціал її втілення внаслідок конкуренції між країнами за рівнем податкового навантаження бізнесу³⁵.

Є дві відповіді. По-перше, ми повинні «реформувати глобалізацію», обмеживши можливості для податкової конкуренції та розробивши ефективні системи оподаткування транснаціональних корпорацій. У Європі це є особливо важливим питанням через легкість переміщення товарів, грошей і людей. Існує потреба у прогресивному загальноєвропейському податку на прибуток, який частково може бути використаний для забезпечення певного базового соціального захисту.

По-друге, слід зазначити, що добре «спроєктована» ДЗД фактично підвищить загальні економічні показники. **Як вже зазначалося, в даний час існує велика кількість теорій та багато доказів того, що суспільства, які є більш рівними, працюють краще, і мають більш високі темпи зростання і більшу стабільність.** Як відзначалося раніше, наприклад, що це може призвести до більш інноваційного суспільства, тому що люди більш схильні ризикувати³⁶. Карл Ове Моене та інші [23] також відзначили переваги політичної економії: навіть з незначним рівнем соціального захисту, люди більш схильні сприймати зміни та більш відкриті інноваціям. Очевидне зростання протекціоністських настроїв серед американців і європейців, як були колись полишені, свідчить про це усвідомлення.

«Таким чином, ДЗД - це не лише питання соціальної справедливості. Тим не менш, я вважаю, що найбільш переконливий випадок для ДЗД виходить за рамки цих вузьких економічних аргументів. Він навіть виходить за рамки стандартних аргументів щодо соціальної справедливості. Питання полягає в тому, в якому суспільстві ми хочемо жити, якими людьми ми хочемо бути? Для тих, хто підтримує ДЗД, його центральна роль полягає у створенні небайдужих людей з соціальною свідомістю та почуттям солідарності зі своїми співгромадянами» - Дж.Стігліц.

REFERENCES

1. Akerlof, G.A., and R.J. Shiller. 2015. *Phishing for Phools: The Economics of Manipulation and Deception*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
2. Arnott, Richard and J. E. Stiglitz, 1986 "Moral Hazard and Optimal Commodity Taxation," *Journal of Public Economics*, 29, pp. 1-24
3. Arnott, Richard and J. E. Stiglitz, 1990 "The Welfare Economics of Moral Hazard," in *Risk, Information and Insurance: Essays in the Memory of Karl H. Borch*, H. Louberge (ed.), Norwell: Kluwer Academic Publishers, pp. 91-122.
4. Arnott, R., B. Greenwald, and J.E. Stiglitz. 1994. "Information and Economic Efficiency." *Information Economics and Policy* 6(1): 77-82.
5. Blackstone, B., M. Karnitschnig, & R. Thomson. 2012. "Europe's banker talks tough Draghi says continent's social model is 'gone,' won't backtrack on austerity." *Wall Street Journal*. Retrieved from <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052970203960804577241221244896782> .

³⁵ Це тема, яка проаналізована у Stiglitz [42]. Також див. інші дослідження в цьому напрямку, зокрема [23]

³⁶ Див. [44].

6. Barth, Erling, Karl O. Moene, and Fredrik Willumsen. 2015. "The Scandinavian model—An interpretation," *Journal of Public Economics*, 127(July), pp. 60-72.
7. Case, A., and A. Deaton. 2015. "Rising morbidity and mortality in midlife among white nonHispanic Americans in the 21st century." *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 1-6.
8. Case, A., and A. Deaton, 2017. "Mortality and morbidity in the 21st century." *Brookings Papers on Economic Activity*, Spring 2017.
9. Chang, Ha-Joon. 1999. "The Economic Theory of the Developmental State." In Meredith Woo-Cumings (ed.), *The Developmental State*, 192-99, Ithaca, NY: Cornell University Press.
10. B. Chapman, T. Higgins, and J. E. Stiglitz (eds.). 2014. *Income Contingent Loans: Theory, Practice and Prospects*, Houndmills, UK and New York: Palgrave Macmillan.
11. Cingano, F. 2014. "Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth." *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, 163. Paris, France: OECD Publishing.
12. Council of Economic Advisers. 2016. *The Annual Report of the Council of Economic Advisers*. In Executive Office of the President, *Economic Report of the President (2016)*. Washington: U.S. Government Publishing Office. Retrieved from <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/ERP-2016/pdf/ERP-2016.pdf>.
13. Dabla-Norris, M. E., M.K. Kochhar, M. N. Suphaphiphat, M. F. Ricka, & E. Tsounta. 2015. "Causes and consequences of income inequality: a global perspective." *IMF Staff Discussion Notes*, 15/13.
14. Diamond, P.A., 1967. "The Role of a Stock Market in a General Equilibrium Model with Technological Uncertainty," *American Economic Review*, 57(4), pp. 759-776.
15. Diamond, P.A., 1971. "A Model of Price Adjustment," *Journal of Economic Theory*, 3(2), pp. 156-168.
16. Geanakoplos, J., and H. Polemarchakis. 1986. "Existence, regularity, and constrained suboptimality of competitive allocations when the asset market is incomplete." In W. P. Heller, R. M. Starr, D. A. Starrett (Eds.), *Uncertainty, information and communication: essays in honor of KJ Arrow*, Vol. 3, pp. 65-96, Cambridge, UK:Cambridge University Press.
17. Greenwald, Bruce & J. E. Stiglitz. 1986. "Externalities in Economies with Imperfect Information and Incomplete Markets." *Quarterly Journal of Economics* 101(2): 229-264.
18. Greenwald, Bruce & J. E. Stiglitz, 1988. "Pareto Inefficiency of Market Economies: Search and Efficiency Wage Models." *American Economic Review* 78(2): 351-355.
19. Hoff, K. and J. E. Stiglitz. 2010. "Equilibrium Fictions: A Cognitive Approach to Societal Rigidity." *American Economic Review* 100(2): 141-146. Shortened version of Policy Research Working Paper 5219 (same title), The World Bank Development Research Group, (2010, Feb). Accessible at <http://elibrary.worldbank.org/docserver/download/5219.pdf?expires=1304012730&id=id&accname=guest&checksum=5428C2B3013CF8ECBB54953BAC3F328C> .
20. Hoff, K. and J. E. Stiglitz, 2016 "Striving for Balance in Economics: Towards a Theory of the Social Determination of Behavior," *Journal of Economic Behavior and Organization*, Issue 126 (June), pp. 25–57.
21. Orszag, P. and J. E. Stiglitz. 2001. "Rethinking Pension Reform: Ten Myths About Social Security Systems." In R. Holman and J. E. Stiglitz (Eds.), *New Ideas About Old Age Security*, 17-56, Washington, DC: World Bank.
22. Mazzucato, M. 2015. *The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths*. London: Anthem Press.
23. Moene, K. O. 2013. "Scandinavian Equality: A Prime Example of Protection Without Protectionism." In M. Kaldor and J. E. Stiglitz (Eds.), *The Quest for Security: Protection without*

Protectionism and the Challenge of Global Governance, New York: Columbia University Press, 48-74.

24. Ostry, M. J. D., M. A. Berg, & M. C. G. Tsangarides. 2014. "Redistribution, inequality, and growth." IMF Staff Discussion Notes, 14/2.

25. Putnam, R. D. 2000. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

26. 2015. *Our Kids: The American Dream in Crisis*. New York: Simon & Schuster.

27. Rawls, John. 1971. *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press.

28. Rothschild, M. & J. E. Stiglitz. 1976. "Equilibrium in Competitive Insurance Markets: An Essay on the Economics of Imperfect Information," *Quarterly Journal of Economics* 90(4): 629-649.

29. Shapiro, C. and J. E. Stiglitz. 1984. "Equilibrium Unemployment as a Worker Discipline Device." *American Economic Review* 74(3): 433-444.

30. Stiglitz, J. E., 1973. "Education and Inequality." *Annals of the American Academy of Political and Social Sciences* 409: 135-145.

31. Stiglitz, J. E., 1974. "Demand for Education in Public and Private School Systems." *Journal of Public Economics* 2: 349-386.

32. Stiglitz, J. E., 1975. "The Theory of Screening, Education and the Distribution of Income." *American Economic Review* 65(3): 283-300. Reprinted in *Selected Works of Joseph E. Stiglitz, Volume I: Information and Economic Analysis*, 2009, pp. 99-121, Oxford: Oxford University Press.

33. Stiglitz, J. E., 1977. "Theory of Local Public Goods." In M. S. Feldstein & R. P. Inman (Eds.), *The Economics of Public Services*, 274-333. London, UK: MacMillan Press. (Paper presented to IEA Conference, Turin, 1974.).

34. Stiglitz, J. E., 1982 "The Inefficiency of the Stock Market Equilibrium," *Review of Economic Studies*, 49(2), April 1982, pp. 241-261.

35. Stiglitz, J. E., 1988. "On the Market for Principles of Economics Textbooks: Innovation and Product Differentiation." *Journal of Economic Education* 19(2): 171-177.

36. Stiglitz, J. E., 1993a. "Perspectives on the Role of Government Risk-Bearing within the Financial Sector." In M. Sniderman (Ed.), *Government Risk-Bearing*, 109-130, Norwell, MA: Kluwer Academic Publishers. (Paper prepared for Conference on Government Risk Bearing, Federal Reserve Bank of Cleveland, May 1991.)

37. Stiglitz, J. E., 1993b. "Remarks on Inequality, Agency Costs, and Economic Efficiency," prepared for a workshop in "Economic Theories of Inequality," Stanford Institute for Theoretical Economics, Stanford University, March 11-13, 1993.

38. Stiglitz, J. E., 1994a. *Whither Socialism?* Cambridge, MA: MIT Press.

39. Stiglitz, J. E., 1998. "Pareto Efficient Taxation and Expenditure Policies, With Applications to the Taxation of Capital, Public Investment, and Externalities," presented at conference in honor of Agnar Sandmo, Bergen, January 1998.

40. Stiglitz, J. E., 2010. *Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy*. New York: W. W. Norton.

41. Stiglitz, J. E., 2012. *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*. New York: W. W. Norton.

42. Stiglitz, J. E., 2013. "Social Protection without Protectionism." In M. Kaldor and J. E. Stiglitz (Eds.), *The Quest for Security: Protection without Protectionism and the Challenge of Global Governance*, 24-47, New York: Columbia University Press.

43. Stiglitz, J. E., 2015a. "The Origins of Inequality, and Policies to Contain It." *National Tax Journal* 68(2): 425-448.

44. Stiglitz, J. E., 2015b. "Leaders and Followers: Perspectives on the Nordic Model and the Economics of Innovation." *Journal of Public Economics* 127(July): 3-16.
45. Stiglitz, J. E., 2016a. *The Euro*. New York: W.W. Norton.
46. Stiglitz, J. E., 2016b. "The Theory of Credit and Macro-economic Stability." NBER Working Paper 22837, November 2016 and in a forthcoming volume, "Development Policy in a Globalised World: Recent Trends, Theories and Lessons", in honor of Deepak Nayyar.
47. Stiglitz, J. E., 2016c. "In Praise of Frank Ramsey's Contribution to the Theory of Taxation." *Economic Journal* 125(583): 235-268 and NBER Working Paper 20530, October 2014.
48. Stiglitz, J. E., 2017, "Macro-economic Management in an Electronic Credit/Financial System", NBER Working Paper 23032, January.
49. Stiglitz, J.E, Nell Abernathy, Adam Hersh, Susan Holmberg and Mike Konczal. 2015. *Rewriting the Rules of the American Economy*, A Roosevelt Institute Book. New York: W.W. Norton.
50. Stiglitz, J. E. & J. Yun., 2005 "The Integration of Unemployment Insurance with Retirement Insurance," *Journal of Public Economics*, 89 pp. 2037-2067.
51. Stiglitz, J. E. & J. Yun., 2013, "Optimality and Equilibrium in a Competitive Insurance Market under Adverse Selection and Moral Hazard," NBER Working Paper 19317, August.
52. Stiglitz, J. E. & J. Yun., 2014. "Income Contingent Loans for the Unemployed: A Prelude to a General Theory of the Efficient Provision of Social Insurance." In J. E. Stiglitz, B. Chapman & T. Higgins (Eds.), *Income Contingent Loans: Theory, Practice and Prospects*, 180-204, New York: Palgrave Macmillan.
53. Stiglitz, J. E. & J. Yun., 2017. "Income Contingent Loan as an Unemployment Benefit." Columbia University working paper.
54. Sunstein, Cass. 2016. "People Prefer System 2 Nudges (Kind Of)." July 19, 2016. *Duke Law Journal* 66: 121.
55. Sunstein, Cass & Richard H. Thaler, *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness* (Yale Univ. Press 2008).
56. Tobin, J. 1970. "On limiting the domain of inequality." *The Journal of Law & Economics* 13(2): 263-277.
57. World Bank. 2015. *World Development Report 2015: Mind, Society, and Behavior*. Washington, D.C.: The World Bank.

Переклад зроблений Віталієм Романченком